

Reviews / Recenze

EMA SOUČKOVÁ: *Výzdoba hudebních rukopisů Jana Táborského z Klokotské Hory* (The Ornamentation of Musical Manuscripts by Jan Táborský of Klokotská Hora)

Praha, Academia, 2019

464 pages, ISBN 978-80-200-2866-2



As indicated by its title, this very extensive and thematically exhaustive monograph deals with the ornamentation of musical manuscripts from the workshop of Jan Táborský of Klokotská Hora. The title is too modest, however. What we have here is actually a new history of Bohemian book painting of the sixteenth century in its entirety. This work surpasses that of Karel Chytil and Jarmila Vacková, let alone that of

Antonín Rybička etc., and it does so without denigrating them inappropriately in any way. In their day, the knowledge of sources was at a considerably lower level, and above all the possibilities for the interpretation of developments were still limited. Nonetheless, they too had their indispensable place in the development of our knowledge on the basis of the capabilities of stylistic analysis at the time, and the author respects this fully.

Ema Součková covers the topic in an impressively integral manner, and she demonstrates a very broad knowledge of the relevant literature, which she exhausts basically in its entirety. The opening of the book deals with the identity of the scribe Jan Táborský, but as the author correctly points out, he was above all an entrepreneur, and all of the manuscripts associated with his workshop are listed here. Next come brief biographies of the scribes who were collaborating with Táborský. She also rightly mentions another owner of a workshop for book copying, Jan Kantor Starý. Eventually, some of the illuminators went over to him.

The objects of interest are musical manuscripts for singing in church, which represent the most important documentation

of codicological production of the sixteenth century (unlike, for example, production from the Hussite and pre-Hussite period, characterised mainly by Biblical texts). It is well known that vocal music was very popular with the Utraquists in particular. To a great extent, however, these codices are also artistically ornamented; as exclusive municipal property, they served for the public presentation of a town's image; towns were in competition to possess the largest and most beautiful songbooks.

The author also devotes herself to the work of all known illuminators of the sixteenth century, including their available biographical data. She does not limit herself to the illuminators who can be proven to have a connection with the workshop of Jan Táborský, but instead she conceives her subject matter much more broadly. She begins by going all the way back to Janíček Zmílelý of Písek. This gives us not only an overview of the manuscripts attributed to illuminators, but also an evaluation of their work. In doing so, she naturally takes as a departure point the already published literature, over which she has a remarkable breadth of command. Often, however, she also presents opinions of her own, and these often differ from or clarify previous ideas, and she even arrives at new attributions of some manuscripts to specific illuminators. In doing so, she does not hesitate to enter into debate with still prevalent evaluations. One example is her opinion that the importance of Fabián Puléh has traditionally been overestimated, while she holds Matouš Ornyš of Lindperk in higher esteem by comparison.

This extensive section, which constitutes the actual core of the study, is supported by a detailed analysis of individual miniatures

and their mutual comparison. Here one clearly sees how much painstaking heuristic labour Ema Součková had to undertake to be able to arrive at her conclusions. Towards this end, she makes use of both the writing in the manuscripts themselves and archival documents, but to a large extent she also relies on careful stylistic analysis. Quite rightly, she simultaneously devotes her attention to graphic models without which the illuminations of the 16th century would be fundamentally inconceivable, but the importance of which has yet to be fully appreciated – with the exception of the latest studies by Martina Šárovcová, although steps in that direction can already be seen in older literature.

Another substantial portion of the study is rightly dedicated to iconography; fortunately, the days when it was still possible to ignore iconography on the grounds of “deification of style” are now far behind us. Logically, Biblical iconography relating to the feast days of the liturgical year are involved for the most part, with corresponding quotations of pertinent passages from the Holy Scriptures. The author also does not hesitate to go into highly frequented topological parallels, and in doing so she exhibits a grasp of the text and its meaning. In the context of iconography, she also devotes deserved attention to subjects associated with Hussitism, because the codices in question come primarily from the environment of Utraquism.

Naturally, the author could not avoid dealing with the very plentiful ornamentation. She analyses the individual floral motifs in terms of artistic and stylistic aspects and also in terms of content, i.e. symbolism. Here, logically, she primarily takes the studies by Viktor Kubík as her point

of departure, especially in the case of acanthus ornamentation. She also does not neglect the Renaissance candelabrum and scroll motifs, including grotesque ornamentation and other decorative elements (arabesques), and she makes mention of their stylistic aspects as well.

The study ends with a summary that amounts to a new conception of the history of Bohemian book painting for the period in question; the publication therefore demonstrates not only heuristic, but also analytical and interpretive sophistication. Also pleasing is the way manuscript production is put into the historical context of its time, especially with the emphasis on the strong position of the middle class, with which these artefacts are largely associated. Her attributions of manuscripts to specific illuminators are of enormous merit, as is her precise identification of their contributions, because it is known that from the pre-Hussite era it was not unusual for a number of different artists to take part in ornamenting a single manuscript. In connection with this, there are very important corrections of former opinions that have persisted tenaciously and have been carried over mechanically.

Of equal importance are newly identified artists. One example is the heretofore unknown (but, as the author has documented, rather prolific if far from outstanding) illuminator Pavel Bílý. It is shown that – surprisingly – there are still gaps in our knowledge even about a period as seemingly

thoroughly studied as the sixteenth century with its famous illuminators and with documentable archival sources. (Incidentally, there will be more of these “new” illuminators – a provincial painter from Rakovnik named Daniel, Ludvík Oberdorfer of Tábor and his wife etc.) And one definitely cannot overlook the author’s convincing consolidation of volumes previously viewed as isolated into their original context as a whole work (the Gradual of Magdalena from the House of the Golden Star and the Gradual from St Gall constituting two parts of the same manuscript, the Gradual from the British Museum etc.).

An integral part of the publication is a catalogue of the manuscripts studied. The descriptions are comprehensive, largely exhaustive, and logically arranged, and they present information relevant not only to art history, but also to codicology; this basically amounts to separate, brief monographs on individual artefacts. The publication therefore undoubtedly represents an absolutely fundamental modern synthesis of the history of Bohemian book painting of the 16th century, and one that no future researcher investigating these issues will be able to circumvent. Its importance is further enhanced by a lavish appendix of representative illustrations, constituting in its own way a kind of thesaurus of Bohemian illuminations of the sixteenth century.

In summary, this is a major, pioneering study that shows the way forward to future researchers. “*Ad sequentes*”.

PAVEL BRODSKÝ

Ema Součková: Výzdoba hudebních rukopisů Jana Táborského z Klokotské Hory

Praha, Academia, 2019

464 stran, ISBN 978-80-200-2866-2

Uvedená, značně obsáhlá a tematicky vyčerpávající monografie se podle svého názvu zabývá výzdobou hudebních rukopisů z dílny Jana Táborského z Klokotské Hory. Název je ale zbytečně skromný. Jde totiž o nové dějiny celé české knižní malby 16. století. Karel Chytil, Jarmila Vacková, nemluvě už o Antonínu Rybičkoví atd., jsou překonáni. Bez jakýchkoliv nemístných dehonestací; i oni měli ve své době, se značně nižší znalostí pramenů, a především dobově omezenou možností interpretace vývoje, založenou na tehdejší schopnosti slohové analýzy, své nezastupitelné místo ve vývoji poznání. Což autorka v plné míře respektuje.

Ema Součková zpracovává téma v imponující celistvosti a prokazuje velmi dobrý rozhled po relevantní literatuře, kterou vyčerpává v podstatě v úplnosti. Úvodní část pojednává o osobnosti písaře, ale zejména, jak autorka správně poznamenává, podnikatele Jana Táborského, přičemž jsou zde uvedeny všechny rukopisy s jeho dílnou spojované. Následují medailony písařů s Táborským spolupracujících. Správně je zmíněn i další majitel písařské dílny, Jan Kantor Starý, k němuž někteří iluminátoři posléze přešli.

Předmětem zájmu jsou rukopisy hudební, věnované chrámovému zpěvu, které představují stěžejní doklady kodikologické produkce 16. století (na rozdíl např. od doby husitské a pohusitské, charakterizované především texty biblickými); jak známo, zejména utrakvisté měli vokální hudbu ve velké oblibě. Ve značné míře jsou ovšem tyto kodexy

zdobeny i výtvarně, neboť jako exkluzivní městský majetek plnily rovněž funkci reprezentanční; jednotlivá města spolu velikostí a nádherou svých zpěvníků soupeřila.

Autorka se dále věnuje tvorbě všech známých iluminátorů 16. století, včetně jejich dosažitelných životopisných dat. Neomezuje se na iluminátory prokazatelně spjaté s dílnou Jana Táborského, ale látku pojímá podstatně šířeji; začíná už u Janička Zmílelého z Písku. Přináší nejen přehled rukopisů iluminátorům připisovaných, ale též zhodnocení jejich díla. Vychází přitom samozřejmě z doposud publikované literatury, kterou zvládá v obdivuhodné šíři. Představuje ale též vlastní názory, nezřídka se lišící od dosavadních či je upřesňující, přičemž dospívá i k nové atribuci některých rukopisů konkrétním iluminátorům. Neváhá přitom polemizovat se zatím převládajícími hodnoceními; příkladem může být podle jejího názoru tradiční přecenění významu Fabiána Puléře, nad něhož si více cení Matouše Ornyse z Lindperka.

Tato rozsáhlá část, která tvoří vlastní jádro práce, je podložena detailním rozbořením jednotlivých miniatur a jejich vzájemnou komparací. Zde je zřejmé, jak velkou a trpělivou heuristickou práci musela Ema Součková vykonat, aby mohla ke svým závěrům dospět. Využívá k tomu jak zápisy v samotných rukopisech a archivní dokumenty, ale v široké míře i pečlivou slohovou analýzu. Velmi správně věnuje přitom pozornost grafickým předlohám, bez nichž si iluminace 16. století v podstatě nelze představit, jejichž význam

však ještě stále není plně doceněn – s výjimkou novějších prací Marty Šárovcové, i když náběhy lze pozorovat již ve starší literatuře.

Další podstatná část práce je právem věnována ikonografii; doby, kdy bylo možno se bez ikonografie obejít v závislosti na „zbožnění stylu“, jsou naštěstí již dávno za námi. Logicky jde v převážné míře o ikonografii biblickou, korespondující se svátky liturgického roku. Tomu odpovídají vhodné citace z Písma. Autorka se nezastává ani před značně frekventovanými typologickými paralelami a projevuje přitom pochopení textu a jeho smyslu. V rámci ikonografie věnuje zaslouženou pozornost i námětům spjatým s husitstvím, neboť jde především o kodexy vycházející z utrakvistického prostředí.

Autorka se samozřejmě nemohla vyhnout ani velmi hojně ornamentice. Rozebírá jednotlivé florální motivy jak po stránce výtvarné a slohové, tak obsahové, tj. symbolické. Zde, zejména v případě akantu, logicky vychází především z prací Viktora Kubíka. Nezanedbává ale ani renesanční kandelábrovitě a rolverkové motivy včetně ornamentiky groteskní a dalších výzdobných prvků (arabeska), přičemž zmiňuje i jejich stylová východiska.

Práce je uzavřena shrnutím, které představuje nové pojetí dějin české knižní malby daného období; publikace tak prokazuje zralost nejen po stránce heuristické, ale i analytické a interpretační. Sympatické je také zasazení rukopisné produkce do dobové historické situace, zejména akcentování silné pozice střední třídy, s níž jsou tyto památky v převážné míře spojeny. Nesmírně záslužné jsou atribuce rukopisů konkrétním iluminátorům, stejně jako přesné identifikace jejich podílů, neboť, jak známo, již od doby předhusitské nebylo neobvyklé, že se na výzdobě

jednoho rukopisu podílela celá řada umělců. V této souvislosti jsou velmi důležité korekce dosavadních, houževnatě se udržujících a mechanicky přebíraných názorů.

Stejně významné jsou i nové identifikace; příkladem může být doposud neznámý (ale, jak autorka doložila, celkem plodný, i když zdaleka ne vynikající) iluminátor Pavel Bílý. Ukazuje se tak, jaké mezery – kupodivu – doposud máme i v tak zdánlivě probádaném období, jakým bylo 16. století s jeho iluminátory známými jménem a archivními prameny doložitelnými. (Ono těch „nových“ iluminátorů bude ostatně více – provinční rakovnický malíř Daniel, Ludvík Oberdorfer z Tábora i se svou ženou atd.) A rozhodně nelze opomenout ani autorčino přesvědčivé sjednocování doposud izolovaných svazků do původních celků (Graduál Magdaleny od Zlaté Hvězdy a Svatohavelský graduál tvořící dva díly téhož rukopisu, Graduál z Britské knihovny apod.).

Nedílnou součástí publikace je katalog zpracovaných rukopisů. Popisy jsou ucelené a do značné míry vyčerpávající, logicky uspořádané, s uvedením nejen relevantních umělecko-historických, ale rovněž patřičných kodikologických údajů; jde v podstatě o stručnější samostatné monografie jednotlivých památek. Publikace tak představuje bezesporu zcela základní moderní syntézu dějin české knižní malby 16. století, bez níž se žádný další badatel, věnující se této problematice, nebude moci obejít. K jejímu významu přispívá i velmi bohatá a reprezentativní obrazová příloha, tvořící svým způsobem jakýsi thesaurus bohemikální iluminace 16. století.

Abych tedy shrnul: Jde o zásadní, průkopnickou práci, ukazující cestu následovníkům. „*Ad sequentes*“.

PAVEL BRODSKÝ